

В ігрових видах спорту диференціація спортсменів за типологічними особливостями прояву властивостей нервової системи є менш вираженою. Загальним є лише переважання в чоловічих командах з волейболу, баскетболу, ручному м'ячі гравців з рухливістю нервових процесів, тобто з хорошим переключенням уваги з однієї ситуації на іншу. В той же час в спортивних іграх добре почуваються спортсмени з будь-якою типологією, бо багато чого залежить від того на яке амплуа вони потрапляють. Наприклад, у футболі, у «тих що грають біля ліній» виявлено типологічний комплекс, який характерний для спринтерів (і це легко пояснити, бо вони повинні володіти високою швидкістю). Півзахисники володіють у більшості випадків типологією спортсменів, які займаються видами спорту, що пов'язані з проявом витривалості, особливо швидкісної. Зокрема, майже у всіх півзахисників виявлено переважання збудження за внутрішнім балансом, яке забезпечує високу працездатність (а саме вона має бути в першу чергу у півзахисників, цих «човників» в команді). Захисники атакуючого плану в баскетболі мають типологічні особливості, які зумовлюють прояв рішучості. У волейболі «зв'язуючим» (розігруючим) краще мати рухливість нервових процесів, які забезпечують швидкість мислення і швидкість переключення з однієї ситуації на іншу.

Висновки. Якби у тренерів була можливість відбирати для занять спортом тільки тих спортсменів, у яких максимально розвинуті саме необхідні для ефективної спеціалізації та успіху в конкретному виді спорту психологічні якості та властивості, досягнення спортсменів були б максимальні. Але дійсність показує, що відбір, зокрема за психологічними параметрами, – довготривалий, копіткий процес, успіх якого залежить від багатьох факторів. Тому для успішного відбору спортсменів саме за психологічними якостями необхідно знати, що зазвичай недоліки розвитку одних процесів, властивостей можуть успішно компенсуватися розвитком у спортсменів інших процесів. [1, с.121].

Спортсмен-екстраверт, в порівнянні зі спортсменом-інтровертом, важче виробляє умовні рефлекси, володіє більшою терплячістю до болі, але меншою терплячістю до сенсорної депривації, внаслідок чого не переносить монотонності тренування, частіше відволікається під час об'ємної та одноманітної роботи на тренуваннях тощо.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в експериментальному виявленні впливу типологічних властивостей темпераменту у студентів-спортсменів різної спортивної спеціалізації на їх спортивні успіхи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Воронова В. І. Психологія спорту: Навч. посібник / В. І. Воронова. – К.: Олімпійська література, 2007. – 298 с.
2. Ильин Е. П. Психология спорта / Е. П. Ильин. – СПб.: Питер, 2008. – 352 с. – (Серия «Мастера психологии»)
3. Корнійко У. В. Психологічні зміни особистості яхтсмена у процесі спортивної діяльності під впливом психотравмуючих факторів: дис. ... канд. фізич. виховання і спорту: 24.00.01 / Корнійко У. В. – К., 2003. – 178 с.
4. Родионов А. В. Психология физического воспитания и спорта. – М.: Академический проект, 2004. – 570 с.
5. Родионов А. В. Психологические основы подготовки баскетболистов / А. В. Родионов, В.И. Воронова. – К.: Здоров'я, 1989. – 136 с.
6. Яковлев Б. П. Психическая нагрузка в спортивной деятельности: Методическое пособие / Б.П. Яковлев, В.А. Багина. – Великие Луки, 1996. – 72 с.

Юрчак Т.

Науковий керівник – проф. Радчук Г.К.

ОСОБЛИВОСТІ ДИТЯЧИХ СТРАХІВ У ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Актуальність проблеми пов'язана з тим, що на сьогоднішній день спостерігається тенденція до збільшення кількості дітей дошкільного віку з ознаками агресивності, тривожності, емоційної нестабільності, соціально-психологічної дезадаптації, що в майбутньому може призвести до значних порушень у становленні особистості.

Психіка дошкільника відрізняється загостреною сприйнятливістю, нездатністю протистояти несприятливим впливам. Зокрема, невротичні страхи з'являються у результаті тривалих та нерозв'язаних переживань або гострих психічних потрясінь, часто на тлі хворобливої перенапруги нервових процесів. Тому невротичні страхи вимагають особливої уваги психологів, педагогів та батьків, оскільки при наявності таких переживань дитина стає скутою, напруженою, її поведінка характеризується пасивністю, розвивається замкнутість. Ситуацію ускладнює й те, що сучасний український дошкільник живе у часи воєнних дій, як наслідок, ще не достатньо стійка дитяча психіка піддається додатковим негативним впливам.

Страхи дитини дошкільного віку різноманітні та потребують психолого-педагогічної корекції, що і зумовлює актуальність і соціальну значущість проблеми дослідження.

Метою статті є теоретичне обґрунтування і емпіричне дослідження особливостей дитячих страхів у дошкільному віці.

Різні аспекти проблеми страхів вивчалися вітчизняними та зарубіжними психологами та психіатрами (Л.Виготський, О.Запорожець, Г.Костюк, В.Бехтерев, В.Леві, Г. Еберлейн, К. Изард, В.Купер, З.Фройд, Б.Пере,

С.Холл, К.Хорні). Дослідження страхів у віковому аспекті представлені в роботах О.Захарова, Б.Філліпса, Ю.Максимової, А.Прихожана, Н.Карпенко, М.Панфілової, О. Складенко та ін.

У сучасному словнику з психології за редакцією В. Юрчук зазначається, що «страх – афективно почуттєва емоція, яка виникає в обставинах превентивності – погрози – остраху за свою соціальну або ж біологічну екзистенцію у суб'єкта» [3].

Як зазначає К. Хорні, страх, як і тривога є адекватними реакціями на небезпеку, але у випадку страху, небезпека очевидна, об'єктивна, а в разі тривоги вона прихована і суб'єктивною [1].

З точки зору біхевіоризму, страх є наслідком травматичного досвіту суб'єкта, що взаємодіяв з певними об'єктами.

Іншу точку зору висловили представники психоаналізу. Вони висунули припущення про те, що першою причиною появи страху у людини вважається первинна травма, яка пов'язана з відсутністю матері чи розлукою з матір'ю.

Т. Сімсон підкреслював важливість несподіванки для виникнення дитячих страхів. Психолог вважав, що будь-яке явище, якщо воно виникло несподівано, може стати джерелом страху дитини [5].

В. Гарбузов розробляючи концепцію неврозів у дітей відзначив, що за усіма страхами варто розуміти боязнь смерті. Він також говорив про те, що в період переходу дошкільника в молодший шкільний вік дитина осягає всю свою безпорадність і складність навколишнього світу, з цього віку вона починає замислюватися про смерть. Виникають питання: «А я не помру?»; «А ти, мамо, не помреш?» [4].

У своїй книзі «Сенс тривоги» Р. Мей, впритул підійшов до розуміння детермінант виникнення страхів у дітей. Психолог наголошує на тому, що найчастіше діти бояться не конкретних, реально існуючих загроз, а уявних речей, наприклад, примар, таємничих істот, тварин, яких вони ніколи не зустрічали [6].

С. Холл вважав, що значна частина страхів дісталися людині у спадок від її тваринних попередників. Однак, Д. Уотсон наголошував на тому, що від тваринного існування у людини залишилися лише два види страху: «Лише дві речі викликають у неї реакцію страху - гучний звук і втрата опори». Таким чином, можна зробити висновок про те, що всі інші страхи, відповідно до цієї гіпотези, «вторинні», тобто утворилися за типом умовного рефлексу [4].

О. Захаров висуває наступні причини виникнення страхів у дітей дошкільного віку:

- велика кількість заборон з боку батьків тієї ж статі чи повна свобода дошкільника, дарована батьками іншої статі;

- психологічні травми такі, як переляк, що загострюють вікову чутливість дітей до тих чи інших страхів;

- психологічне «зараження» страхами у процесі безпосереднього спілкування з однолітками та дорослими [2].

Загалом, у вітчизняній психології сформувалася наступна класифікація причин виникнення страхів у дітей дошкільного віку.

Перша причина – це певна конкретна ситуація, подія чи випадок із життя дитини. Наприклад, дитина боїться темряви тому, що батьки розповідали їй, що у ній живуть страшні істоти. Сюди також можна віднести страх перед собаками та негативними персонажами. Такого роду переживання легше піддаються корекції, і якщо неприємні події не повторюються, то нерідко проходять самі собою. Однак не всі діти набувають страх в результаті травматичних подій.

Друга причина – це індивідуальні особливості дитини, її емоційна чутливість, сприйнятливості та тривожність. Часто діти переживають в собі велику кількість страхів, вони стають недовірливими, «переносять» батьківські тривоги і переживання на себе.

Третя причина – залякування у вихованні. В даному випадку діти-дошкільнята набагато частіше своїх однолітків стикаються із страхом перед тваринами, вони бояться природних стихій, захворювань, смерті, їм частіше сняться кошмари [5].

Нами було проведене дослідження, спрямоване на виявлення психологічних особливостей прояву страхів у дітей старшого дошкільного віку. В опитуванні приймали участь 30 вихованців дошкільного навчального закладу №18 м. Тернополя, усі діти досягли віку 5-6 років.

Для дослідження особливостей страхів старших дошкільників використовувалися такі методики:

- методика «Страхи у будиночках» О. Захарова та М. Панфілової;
- проєктивна методика «Малюнок сім'ї»;
- проєктивна методика «Неіснуюча тварина».

Детальніше проаналізуємо результати однієї із них.

Дані діагностики страхів дітей за методиками О. Захарова та М. Панфілової зазначені на діаграмі (рис.1).

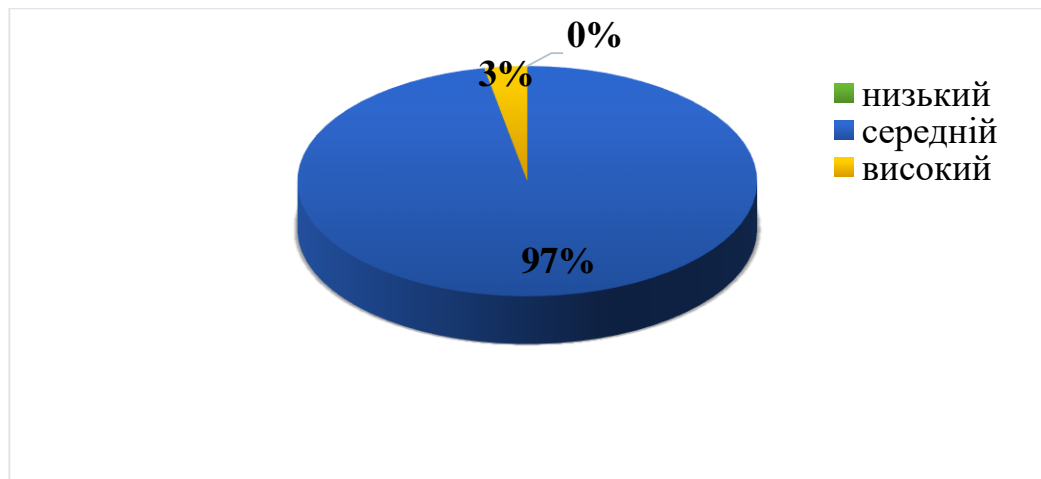

Рис.1 Рівень вираженості страху за методикою О. Захарова та М.Панфілової «Страхи у будиночках»

Отже, з 30 випробовуваних дошкільників 97% - притаманний «середній» та 3% «високий» рівень вираженості страху.

Показники кількісного вираження страхів дітей за методикою О. Захарова та М. Панфілової «Страхи у будиночках» зазначені на діаграмі (рис.2).

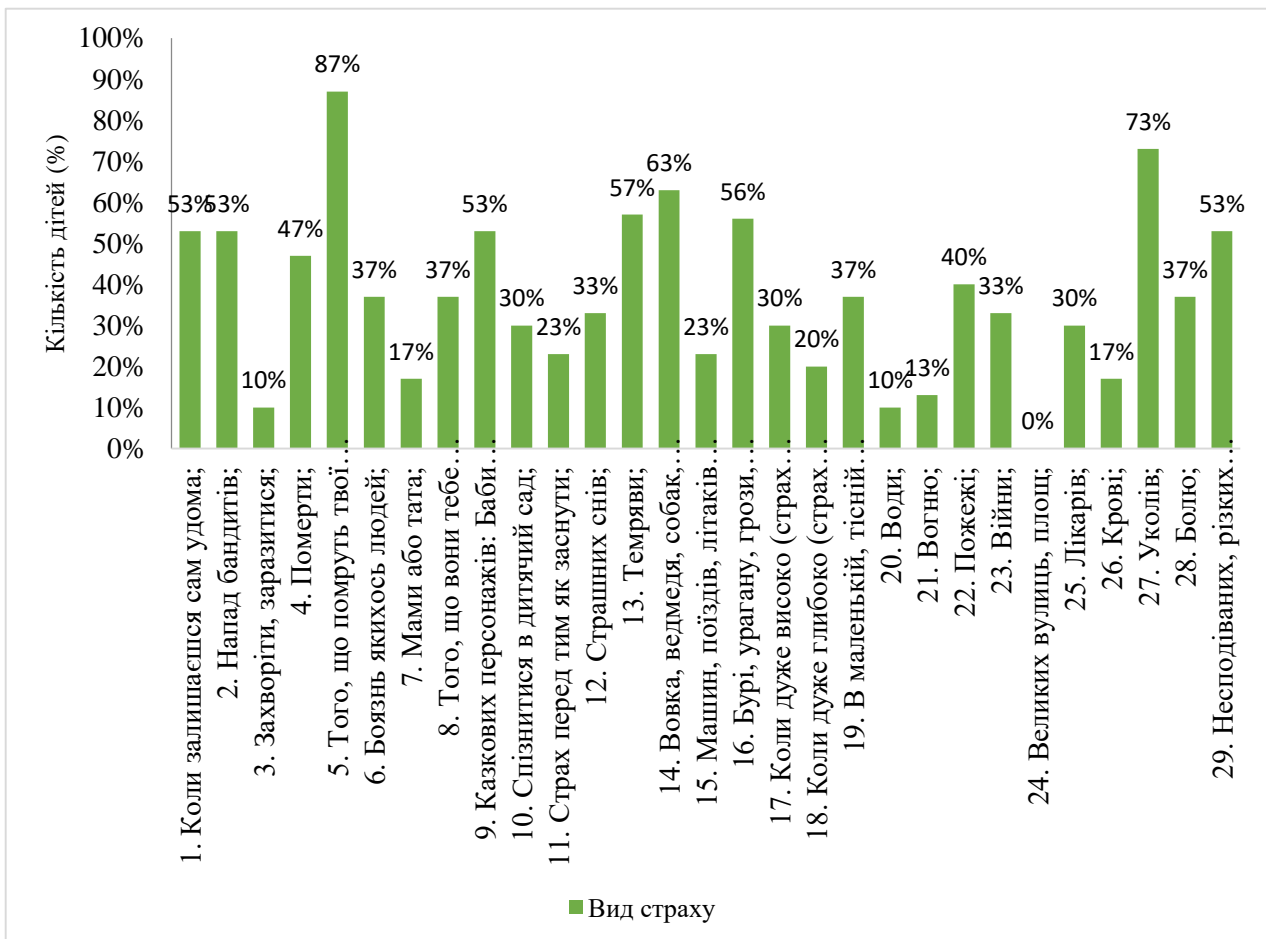

Рис.2 Показники кількісного вираження страхів дітей за методикою О.Захарова та М.Панфілової «Страхи у будиночках»

Проаналізувавши зазначену діаграму бачимо, що найбільше дітей дошкільного віку турбують страх смерті батьків та страх перед уколами. Проте, на думку авторів методики, це є нормою для даної вікової категорії (3-6 років).

Дошкільнята відмічали, що бояться померти самі та того, що можуть померти їхні батьки. Цікавим є те, що у значної частини дітей спостерігається страх уколів, хоча самих лікарів та медичних установ, як зазначали діти, вони не бояться.

Досить поширеними серед досліджуваних дошкільників є страх темряви (страшних снів), соціально-опосередковані страхи (боязнь залишатись самим у дома), страхи, пов'язані із заповіданням фізичної шкоди (транспорту, несподіваних звуків, пожежі).

Підсумовуючи результати проведеного нами дослідження, можна стверджувати, що у більшій частині діагностованих дітей виявленої середній та високий рівень тривожності та страху. Тобто, зазначена категорія дітей потребує подальшої корекційної роботи з ними.

Висновки. Страх найчастіше з'являється у тих дітей, яким притаманна висока тривожність, окрім цього страх може носити характер навювання, тобто передаватися від батьків до дітей. Переважна більшість страхів обумовлені віковими особливостями розвитку дитини й мають тимчасовий характер, якщо до них правильно ставитися, розуміти причини їхньої появи, страхи зникають самі по собі.

Підсумовуючи результати проведеного нами дослідження, можна дійти висновку про те, що у більшій частині діагностованих дітей виявленої середній та високий рівень прояву тривожності та страху. З метою подолання зазначених порушень, доцільно розробити програму психолого-педагогічного супроводу корекції страхів дітей старшого дошкільного віку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Венгер А. Л. Психологические рисуночные тесты: иллюстрированное руководство / А. Л. Венгер. – М.: ВЛАДОС-ПРЕСС, 2007. – 159 с.
2. Захаров А. И. Дневные и ночные страхи у детей / А. И. Захаров. – СПб.: Издательство СОУЗ, 2000. – 448 с.
3. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Основы сказкотерапии. СПб.: Речь, 2006. 171с.
4. Ковалевська А. О. Методи дослідження страхів дітей молодшого шкільного віку [Електронний ресурс] / А. О. Ковалевська // Проблеми сучасної психології. – 2012. – Випуск 15.
5. Корненко Н. В. Діагностика психічного розвитку дошкільника у роботі педагога (вчителя, вихователя): [навч. посібник] / Н. В. Корненко. – К.: Корава, 2008. – 192 с.
6. Мэй Р. Смысл тревоги / Р. Мэй; [пер. с англ.] К. : PSYLIB, 2005. – 416с.

Кулик І.

Науковий керівник – доц. Свідерська Г. М.

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ КОГНІТИВНОГО КОМПОНЕНТУ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ СТУДЕНТІВ

Нація як соціальна група і соціальний суб'єкт дії має як свідомість, так і самосвідомість. Національна самосвідомість визначає спрямованість діяльності нації на задоволення власних потреб та інтересів через оригінальну цілісну систему самооцінки та саморегуляції, національних цінностей та ідеалів, пошук свого власного місця серед інших національних спільнот. Носієм національної самосвідомості виступає нація як колективний суб'єкт діяльності, а також конкретний індивід з власною індивідуальною національною самосвідомістю. За змістом національна самосвідомість мало чим відрізняється від національної свідомості, відмінність полягає лише в характері усвідомленості.

До структури національної самосвідомості особистості належать три компоненти, які перебувають у постійній взаємодії: когнітивний (теоретичний рівень знань, які охоплюють все те, що складає зміст національного характеру, національної культури, історії народу); емоційний (емоційно-чуттєва сфера національної самосвідомості, яка має безпосередній зв'язок з усвідомленням особистістю своєї національної самобутності, національного психотипу, ставленням особистості до культурної спадщини свого народу, його способу життя, ціннісних орієнтацій тощо); поведінковий (психологічна готовність особистості до реалізації своїх функцій як представника нації, що передбачає дотримання етносоціальних та етнокультурних норм і потреб суспільства, готовність до самореалізації у сфері національної культури тощо).

Для оцінки сформованості когнітивного компоненту національної самосвідомості студентів ми використали дві методики: методика «Типовий українець» та методика нестандартизованого самоопису. Дослідження проводилося нами на базі Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, а також на базі Тернопільського національного економічного університету упродовж 2017–2018 навчального року. У ньому взяло участь 87 студентів 3-го і 4-го курсів.

Методика «Типовий українець» дозволяла виявити пізнавальну складову національної самосвідомості. Студентам пропонувалось протягом 15 хвилин написати 20 якостей, які, на їхню думку, притаманні типовому українцю. Опитування відбувалося на анонімній основі. При обробці даних враховувались позитивні якості. Якщо студент назвав 14–20 таких якостей, його результат оцінювався 2 балами, якщо 7–13 якостей – 1 балом, якщо 0–6 якостей – 0 балів. Відповідно до методики передбачалося, що кожен з респондентів таким чином складає образ свого народу.